

«У першую чаргу — беларус»

Некаторыя даследчыкі лічаць Еўдакіма Раманава першым беларускім этнографам. Можна адназначна сказаць, што ён — адзін з заснавальнікаў беларускай этнаграфіі.

Нарадзіўся будучы даследчык у 1855 годзе ў сям’і беднага мешчаніна ў мястэчку Нова-Беліца Гомельскага павета — гэта межы Гомеля. Юны Еўдакім папоўніў шэрагі выпускнікоў прагімназіі, затым — корпус уладальнікаў звання народнага настаўніка. 34 гады аддаў айчыннай адукацыйнай сістэме на Магілёўшчыне. Праца ў гэтай сістэме ў межах рэгіёна прайшла праз два этапы. Працяглася першага з іх, калі Еўдакім Раманавіч настаўнічаў, склала 14, другога — 20 гадоў. Зместам працы на другім этапе было інспектаванне народных вучылішчаў. Затым — перапынак у педагогічнай дзейнасці, які працягваўся адзін год. У 1907—1914 г. ураджэнец Нова-Беліцы зноў займае пасаду інспектара народных вучылішчаў, але ў Вільні.

Цікава, што ўсе гэтыя гады Раманаў пазіцыянаваў сябе не толькі як педагог. Яго задумай было выдаць

пятнаццацітомны «Беларускі зборнік». Спартэбілася 26 гадоў, каб выйшлі тамы з першага па дзевяты. Праз 6 гадоў пасля смерці Раманава пабачыў свет дзевяты том. Да пачатку Вялікай Айчыннай вайны былі падрыхтаваны да друку 11—14 тамы. Аднак іх напятаў сумны лёс: падчас вайны былі знішчаны. Што здарылася з пятнаццатым томам, не ведае ніводзін даследчык. Аднак ёсць усе падставы лічыць выданне зборнікаў энцыклапедыяй побыту, творчасці, матэрыяльнай і духоўнай культуры беларускага народа XIX — пач. XX ст.

Еўдакім Раманаў правёў даследаванне гістарычнай тапаграфіі Веліжскага павета Віцебскай губерні. Ён зрабіў першую спробу комплекснага аналізу курганоў і могілнікаў X—XII ст. Важная яго частка — археалагічныя карты Магілёўскай, Віцебскай і Гродзенскай губерній. Іх складанне адбывалася з прыцягненнем арыгінальных метадаў і метадык. Дзякуючы Еўдакіму Раманавічу экспертнае супольніцтва атрымала банк даных на 1000 гарадзішчаў Беларусі. Навуковец здзяйсняў сістэматычныя захады па выяўленні стаянак першабытнага чалавека. У выніку ўдалося павялічыць

Еўдакім Раманаў.

адпаведныя колькасныя паказчыкі на дзсяткі. Даследчык вывучаў змест і формы надпісаў на цвёрдых матэрыялах, пасляхова класіфікаваў іх у адпаведнасці з часовым і культурным кантэкстам. З адкрытых ім помнікаў эпиграфікі найбольш вядомы «Рагвалодаў камень», які адносіцца да XII стагоддзя.

З імем Еўдакіма Раманава звязана з’яўленне аж трох этнаграфічных музеяў у губерньскіх гарадах: у Віцебску, Магілёве, Вільні. У Віцебску Раманаў выступіў генератарам ідэй

у працэсе іх станаўлення. Ён казаў: «Я ў першую чаргу беларус, і мэта маёй працы — выратаваць хаця б частку помнікаў роднай літаратуры ад пагібелі, на якую яны накіраваны».

Дзмітрый Паўлавец, дацэнт кафедры беларускай культуры і фальклору філалагічнага факультэта Гомельскага Дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, вывучаў творчую кухню Раманава. Паўлавец піша: «Клопат пра чысціню мовы, імкненне пазбегнуць памылак заахвоцілі яго стварыць своеасаблівую тэхніку запісу: этнограф прымушаў расказчыкаў пераказваць твор. Пасля гэтага іх мова пацякла больш свабодна і, зачараваны, забыўшыся аб майстру-калекцыянеру, ён нябачна для сябе загаварыў, як звычайна ў паўсядзённым жыцці, на чыстай беларускай мове. Патрабуючы ад збіральнікаў фальклору захаваць сапраўдную мову казачнікаў, Еўдакім Раманавіч параіў запісваць яго дакладна, не важдца з формамі і словамі, а таксама навучыць расказчыкаў карыстацца сваёй мовай».

Е. Раманаў апублікаваў звыш 100 навуковых прац. У кожнай з іх адчуваецца моцна абгрунтаваная аўтарская канцэпцыя.

Музеі атрымалі ў падарунак ад Раманава ўнушалыя этнаграфічныя і археалагічныя калекцыі. Гэта тысячы экспанатаў!

Е. Раманаў, які вядомы і як таленавіты рэдактар, на працягу 6 гадоў адказваў за неафіцыйную частку «Могілевскіх губерньскіх вядомостей» і выдатна справіўся з абавязкамі. У актыў Раманаву-рэдактару можна запісаць бездакорнае рэдагаванне трох выпускаў «Магілёўскай даўніны», двух выпускаў «Матэрыялаў па этнаграфіі Гродзенскай губерні», аднаго выпуску «Крыніц для гісторыі Магілёўскага краю».

Апошні перыяд жыцця вучонага-этнографа — стаўрапальскі. У Стаўрапаль ён пераехаў за некалькі дзён да Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Расіі. Тут і жыў да самай смерці, якая датуецца 20 студзеня 1922 года. У Стаўрапаль сутыкнуўся з вострымі матэрыяльнымі праблемамі. Плюс рэзкае пагаршэнне здароўя.

Малы і Вялікі залатыя медалі, дыпломы навуковых таварыстваў, імяныя прэміі Расійскай акадэміі навук, узнагароды, якімі адзначылі дзейнасць Еўдакіма Раманава.

Міхаіл СТРАЛЕЦ